

**Рус телендә белем бирү мәктәпләренең татар укучылары өчен
2024 нче елда туган (татар) әдәбияттан дәүләт йомгаклау аттестациясен
уздыру үзенчәлекләре (спецификация)**

разработан федеральным государственным автономным образовательным учреждением высшего
профессионального образования
«КАЗАНСКИЙ (ПРИВОЛЖСКИЙ) ФЕДЕРАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ»

подготовлен государственным бюджетным учреждением
«РЕСПУБЛИКАНСКИЙ ЦЕНТР МОНИТОРИНГА КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ»

утвержден МИНИСТЕРСТВОМ ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

1. Имтихан эшенең максаты

Татар әдәбиятыннан дәүләт йомгаклау аттестациясе стандартлаштырылган биремнәр (контроль бәяләү материаллары) ярдәмендә укучыларның эзерлек сыйфатын объектив бәяләүне күздә тотта.

Контроль бәяләү материаллары 9 нчы сыйныфны тәмамлаучы укучыларның татар әдәбиятыннан белем дәрәжәсен билгеләү мөмкинлеген бирә.

2. Имтихан эшенең эчтәлеген билгеләүче документлар

Имтихан эшенең эчтәлегенә түбәндәге документларга нигезләнеп билгеләнә. Татар әдәбиятыннан федераль исемлеккә кергән дәрәжәлекләр, федераль исемлектәге нәшриятлар чыгарган уку әсбаплары:

1. Рус телендә белем бирүче мәгариф оешмалары өчен татар әдәбиятыннан үрнәк программа (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен) (1 – 11 сыйныфлар өчен) / Ф.Ф.Хәсәнова //

http://mon.tatarstan.ru/rus/file/pub/pub_1128127.pdf

2. Әдәбият: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен дәрәжәлекләр (5 – 9 нчы сыйныфлар). – Казан: Мәгариф – Вақыт, 2014-2015.

3. Рус телендә урта төп белем бирү оешмаларының татар төркемендә укучы 5-9 нчы сыйныф укучыларының татар әдәбиятыннан белемнәрен бәяләү нормалары.

3. Имтихан эшенең төзелешен һәм эчтәлеген билгеләү принциплары

Татар әдәбиятыннан дәүләт йомгаклау аттестациясе эшенең төзелеше һәм эчтәлегенә рус әдәбиятыннан дәүләт йомгаклау аттестациясе һәм 2021 нче елда уздырылган татар әдәбиятыннан дәүләт йомгаклау аттестациясе тәҗрибәсенә таянып эшләнә. Имтихан эшенең формасы һәм төзелеше, биремнәрен катлаулылык дәрәжәсе төп гомуми белем бирү мәктәпләрендә татар әдәбияты курсының төрле баскычларын яктырта. Аның эчтәлегенә укучыларның татар әдәбиятыннан теоретик һәм гамәли белем дәрәжәсен, күнекмәләрен бәяләргә мөмкинлек бирә.

Шул рәвешле татар әдәбиятыннан дәүләт йомгаклау аттестациясе имтихан тапшыручылардан ижади фикерләүне, эсәренә анализлау юлларын камилләштерүне, әдәби эсәрдәгә үзенчәлекләрен бәяләү күнекмәләрен активлаштыруны таләп итә.

4. Имтихан эшенең төзелеше

Укучы, әдәбияттан имтиханга эзерләнү барышында, төп (тулы булмаган) гомуми мәҗбүри белем бирү эчтәлегендә билгеләнгән материалны, уку дәверендә өлеген предметтан үзләштергән-өйрәнгәннәрен кабатларга тиеш.

2024 нче елгы сайлап алу имтиханыннан контроль бәяләү материаллары укучының белем дәрәжәсен төрле яклап билгеләүче ике бүлектән тора.

Беренче бүлектә мәҗбүри белем бирү эчтәлегендә билгеләнгән эсәрләргә анализ ясау тәкъдим ителә. Ул ике альтернатив варианттан тора, укучы үзе теләгән

бер вариантны сайлап алу хокукына ия. Беренче вариантка эпик яки драма эсәрәннән өзек тәкъдим ителә, икенче вариант лирик эсәргә кагылышлы биремнәрне яктырта. Һәр вариантта 3 бирем күрсәтелә, аларның беренче икесе тәкъдим ителгән аспектта эсәргә өлешчә анализ ясауны таләп итә, өченчесе исә ике эсәрне бәяләп, чагыштырма аспектта жавап язуны сорый.

Бу бүлекләрдә укучының әдәби эсәрләрнең эчтәлегенә караган төп төшенчәләрне, сыйфатларны (темасын һәм эсәрдә күтәрелгән проблемаларны, сюжет һәм сюжет элементларын, образлар системасын, әдәби алымнарны, тел-сурәтләнү чараларын һ.б.) дәрәҗә билгели белү дәрәҗәсе тикшерелә. Анализ өчен тәкъдим ителгән текстлар укучының эсәрнең сюжетын белү дәрәҗәсен ачыклаудан бигрәк, әдәби текстка анализ ясау мөмкинлекләрен билгеләүгә йөз тотта.

Эшнең икенче бүлегендә билгеләнгән дүрт теманың берсенә сочинение язу сорала, бу очракта укучының билгеле бер әдәби эсәр (эсәрләр) турында тупланма фикере, билгеләнгән үзенчәлекне аңлата белү сәләте тикшерелә. Эшнең мондый эзлеклелектә оештырылуы эсәрдән алынган өзекнең тексттагы урынын, эсәрнең сюжет-композицион, тема-проблема, тел-стиль үзенчәлекләрен билгеләү, укучының геройларга карата үз фикерен җиткерә алу мөмкинлеген бирә.

Укучы ике сорауның берсен генә сайлап ала һәм, үз дәлилләре белән баеп, шуңа жавап яза.

Проблемалы сораулар укучының тормышны танып-белү, логик һәм ижади фикерләнү, фикерен дәлилли алу дәрәҗәсен ачарга ярдәм итә, аңа сочинение формасында үз мөнәсәбәтен җиткерү мөмкинлеген бирә.

Түбәндә имтихан эше биремнәрнең өлешләргә бүленешен схематик формада чагылдырган таблица тәкъдим ителә.

1 нче таблица

Имтихан эшендәге биремнәрнең бүлекләргә бүленеше

Эшнең бүлекләре	Биремнәрнең саны	Беренчел максималь балл	Биремнәрнең төре
1 нче бүлек	2	6	3-5 жөмлә күләмендә киңәйтелгән жавап сорала
	1	5	Чагыштырма аспектта 5-8 жөмлә күләмендә киңәйтелгән жавап сорала
2 нче бүлек	1	12	150 сүздән дә ким булмаган сочинение язу сорала
	4	23	100 %

5. Эчтәлекнең, элементларына карап, биремнәргә бүленеше

Имтихан эшенең эчтәлеге һәм төзелеше укучының әдәбияттан алган белемнәрен (әдәбият тарихы һәм теориясе) бәяләргә һәм предмет буенча эшли алу сәләтен билгеләргә мөмкинлек бирә:

- әдәби текстка төр яки жанр үзенчәлекләреннән чыгыш анализ ясый белүен;
- үз фикерен жикерә алуын;
- әдәби әсәрнең темасын, идеясен, автор күтәргән проблемаларны дөрес билгели алуын, геройга характеристика бирү мөмкинлеген;
- әдәби әсәрнең сюжет-композиция үзенчәлекләрен, әсәрдә кулланылган тел-сурәтләү чараларын билгели алуын;
- әсәрләргә язма интерпретация (шәрехләмә) бирү үзенчәлеген;
- әсәрдә автор позициясен билгели алуын;
- укылган әсәргә карата үз мөнәсәбәтен язма формада бирә, сочинение яза алуын.

6. Биремнең катлаулылык дәрәжәсенә карап бүленеше

Имтихан эшенә катлаулылыгы ягыннан өч төрле бирем тәкъдим ителә: 1 нче бүлектә бирелгән 1.1.1., 1.1.2. һәм 1.2.1., 1.2.2. биремнәре база санала, 1.1.3. һәм 1.2.3. биремнәре өлешчә катлауландырылган, 2 нче бүлектәге бирем катлаулы бирем дип санала һәм сочинение язуны сорый. Имтихан бирүчегә тәкъдим ителгән дүрт теманың **б е р с е н г е н ә** сайлап алу һәм шуңа җавап язу мөмкинлеге бирелә. Бу очракта имтихан тапшыручы, мөстәкыйль рәвештә, әдәби темага эчтәлеге белән туры килгән, мөгънәви яктан эзлекле текст яза белүен күрсәтергә тиеш.

3 нче таблица

Биремнең катлаулылыгы ягыннан бүленеше

Катлаулылык дәрәжәсе	Бирем-нәрнең саны	Беренчел максималь балл	Тулы эш өчен бирелгән максималь баллның беренчел эшкә карата проценты (=39%)
База өлеше (1.1.1., 1.1.2. һәм 1.2.1., 1.2.2.)	2	6	26 %
Өлешчә катлауландырылган (1.1.3. һәм 1.2.3.)	1	5	22 %
Катлаулы (.2.1 – 2.4.)	1	12	52 %
Барлыгы:	4	23	100 %

7. Имтихан эшен башкару өчен 210 минут вакыт бирелә.

Эшнең беренче бүлегендәге биремнәрне башкару өчен (эпик яки драма әсәре алынган өзеккә анализ ясауга) – 120 минут, икенче бүлекне үтәүгә калган вакыт күздә тотыла.

8. Аерым биремнәрне һәм тулаем эшне бәяләү.

Имтихан эшенең 1 нче бүлегендәге 1.1.1, 1.1.2. һәм 1.2.1., 1.2.2. биремнәрен (3-5 жөмлө күләмендә) бәяләү 2 критерий нигезендә алып барыла һәм **3 балл** белән бәяләнә.

Чагыштырма пландагы 1.1.3. һәм 1.2.3. биремнәре 5-8 жөмлө күләмендә) 3 критерий нигезендә бәяләнә һәм дәрәҗә жавабы өчен укучы **биш балл** ала.

Биремгә чикле күләмдәге текст белән җавап язылган эшне экспертлар бәяли. Бәяләү барышында “фикер тирәнлегә һәм җавапның дәлилләнгән булуы” һәм “сөйләм нормаларына туры килүе” критерийлары үзәккә куела, сөйләм ягыннан оештырылышына игътибар ителә.

2.1. – 2.4. биремнәренең берсен, сайлап алып, сочинение язу күздә тотыла, биш критерий нигезендә **12 балл** куела. Әгәр имтихан бирүче беренче критерий буенча (эчтәлек ягы) **0 балл** алса, өченче өлештәге бирем үтәлмәгән булып санала.

Имтихан нәтиҗәләре 100 баллык шкала белән бәяләнә.